

Megemlékezés TELEGDI ROTH Lajos életéről és munkásságáról születése 150. évfordulóján¹

Commemoration for the 150th anniversary of the birth of L. TELEGDI ROTH

VITÁLIS György²

TELEGDI ROTH Lajos (1. ábra) m. kir. főgeológus, m. kir. főbányatanácsos, m. kir. bányászati főtanácsos, a Magyarhoni Földtani Társulat egykori elnöke és tiszteleti tagja, TELEGDI ROTH György Ágost az erdélyi legfelső törvényszék előadója, majd bírása, udvari tanácsos és fehlerfeldi FETTER Jozefin fiaként 1841. szeptember 10-én született Brassóban. Középiskolai tanulmányait Bécsben végezte, majd 1860-tól a szászországi híres freiberger bányászati főiskolán, a geológiai tudományok bölcsőjénél, 1862-től a stájerországi leobeni patinás bányászakadémián két-két évig tanult. E híres főiskolákról hozta magával a magyar földtan egyik úttörőjeként a földtani tudománynak, a tudomány- és munkaszeretnek azt a légkörét, amely egész életén át végigkísérte.

Az 1864. év végétől 1866 nyaráig a morvaországi Rothschild művek wittkowitzi vaskohójánál, valamint a morva-osztraui kőszénbányánál folytatta önkéntesi minőségben gyakorlati tanulmányait. 1866 szeptemberétől a kolozsvári bányagazgatóságon dolgozott, majd az 1867. évben rövid ideig a bécsi Geologische Reichsanstaltnál foglalkozott geológiával. Ugyanezen év augusztusában Pestre költözve a m. kir. pénzügyminisztérium bányászati számvevőségéhez került gyakornokként. 1868-ban III. oszt. bányászati számtisztté nevezték ki, 1870-ben pedig mint gyakornok az 1869-ben alapított Magyar Királyi Földtani Intézethez lépett át, ahol 1871-ben segédgeológus, 1872-ben osztálygeológus, 1883-ban főgeológus lett.

Érdemei elismerésül 1894-ben főbányatanácsosi címmel, 1909-ben a geológia terén kifejtett tudományos és gyakorlati munkássága elismerésül a III. osztályú vaskoronarenddel, 1927-ben pedig m. kir. bányászati főtanácsosi címmel tüntették ki. A M. Kir. Földtani Intézettől 43 évi szolgálat után 1913-ban vonult nyugdíjba. Tudományos tevékenységét ezt követően is folytatta.

A Magyarhoni Földtani Társulatnak 1870 óta rendes tagja, 1873-tól 1877-ig első, majd másodtitkár és SAJÓHEGYI Friggyessel a Földtani Közlöny szerkesztője, 1877-től 1901-ig és 1907-től 1912-ig a választmány tagja, 1901-től 1904-ig a tár-

¹ Előadásként elhangzott a Tudománytörténeti Szakosztály 1991. október 21-i előadásán

² 1118 Budapest XI. Otthon u. 6.

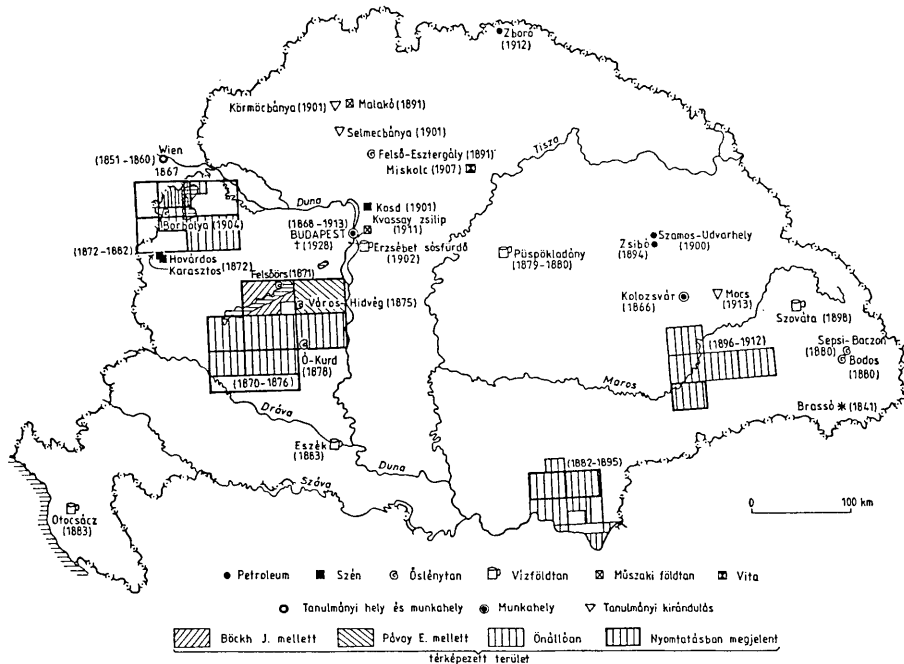

1. ábra. TELEGGI ROTH Lajos (1841–1928) arcképe

sulat elnöke, 1912-től tiszteletbeli tagja. A Földtani Közlöny 1925. évi LV. kötetét tiszteletére "TELEGGI ROTH Lajos jubileumi kötetként" adták ki.

Igazi, vérbeli geológus lévén, fő munkaterülete a földtani térképezés volt. Az 1870-es év nyarán nagysuri BÖCKH János mellett a Bakonyban, 1871-ben PÁVAY Elek mellett a Mezőföldön, majd 1872-től önállóan a Dunántúli-dombvidéken és a Lajta hegységben, 1882-től BÖCKH Jánossal, SCHAFARZIK Ferencsel és HALAVÁTS Gyulával a Krassó-Szörényi-hegységben végzett földtani felvételeket. Az 1896. évtől pedig az Erdélyi-érchegység és az Erdélyi-medence területén térképezett.

Földtani térképei a legszebbek és legpontosabbak, amiket csak készíteni lehet: a magyar földtani - térképészeti irodalom valódi büszkeségei. Kár, hogy felvételi lapjainak zöme csak kéziratban maradt meg és aránylag keveset nyomtattak ki (2. ábra).

2. ábra. TELEGDI ROTH Lajos szakmai tevékenységének helyszínei

Tanulmányai magyar és német nyelven főleg a *Földtani Közlöny* (F. K.), a *Magyar Királyi Földtani Intézet Évi Jelentése* (É. J.), valamint a *Magyarázatok a magyar korona országainak részletes geológiai térképéhez* sorozat hasábjain jelentek meg.

Életművét a m. kir. Földtani Intézet igazgatói jelentései, nyomtatásban megjelent közleményei, és unokája dr. Sír Józsefné sz. TELEGDI RÓTH Éva úrasszony lekötelező szívessége folytán rendelkezésemre bocsátott "Életfolyása egy megöregedett halandónak (embernek)" című, 1927. február 6-án kelt önéletrajzi írása alapján kísérik végig, míg szakmai tevékenységének helyszíneit a 2. ábra szemlélteti.

Az 1870. évben BÖCKH János mellett az E. 9. jelű (Nagyvázsony), 1871-ben PÁVAY Elek mellett az F. 9. jelű (Simontornya és Kálózd) 1:144.000 ma. térképlap területén tanult be a földtani térképezés rejtelmeibe.

"A Felső-Örs melletti Forráshegy lejtőjének geológiai átmetszete" c., a Magyarhoni Földtani Társulatban tartott első szakelőadása és a F. K. 1871. évi I. kötetében azonos címmel közzétett dolgozata BÖCKH J. vezetése mellett a Bakony klasszikus képződményei tanulmányozását követően jelent meg. A dolgozatban leírt *Ceratites böckhi* n. sp.-t BÖCKH Jánosnak ajánlotta.

A Szombathely közelében lévő lignit és lignites barnaszénterületről "A horvados-karasztonsi szénterület" c. dolgozatában ad számot (F. K. 1872).

Az 1872. évben már önálló felvételt végez a C.7. (Sopron) és a D.7. (Kapuvár) jelű térképlap területén, majd az 1873–1876. évben a Dunántúli-dombvidéken Somogy és Tolna megyében a D.10. (Nagykanizsa), a D. 11. (Légrád), az E. 10. (Karád és Igal), az E. 11. (Kaposvár és Bükösd) és az F. 10. (Tolna és Tamási) jelű 1:144.000 ma. térképszelvények területén térképez.

Kisebblélegzetű fiatalkori munkái: "A borostyánkő előjveteléről a keleti tengeren" (F. K. 1873), "Előleges tudósítás egy geológiailag fontos eletről" (F.K. 1875) c. dolgozatában a somogy megyei Város-Hídvégen talált *Elephas meridionalis*ról ír, az "Egy új *Cardium*-faj az úgynevezett *Congeria*-rétegekből" pedig az Ó-Kurd határában felismert *Cardium cristagalli* ROTH nov. sp.-t írja le (Természetrizai Füzetek, 1878).

Az 1877. évtől 1882-ig Sopron és Moson megyében a C. 6. (Kismarton) és a D. 6. (Magyaróvár) jelű térképlapon a Rákos-Rusztai hegyvonulat, valamint a Lajta hegység területén térképez (F. K. 1879, 1883, 1884). 1883-ban a "Kismarton vidéke" 1:144.000 ma. C. 6. jelű lap TELEGDI RÓTH L. által irt térképmagyarázóját is kiadják, míg az 1904. évben a terület 1:75.000 ma., 16 féle földtani képződményt ábrázoló, a 14. zóna XV. rovat jelzésű lapját, melyet TELEGDI RÓTH L. mellett BÖCKH J. és STÜRZENBAUM J. térképezett, TELEGDI RÓTH L. térképmagyarázójával együtt forgalmazza a Földtani Intézet.

Közben az "Adatok a Alföld altalajának ismeretéhez" (F. K. 1879, 1880) c. két tanulmányában ZSIGMONDY Béla püspökladányi két fúrású rétegsorának mintaszerű rétegtani feldolgozását mutatja be, míg az "Adalék a Székelyföld neogén édesvízi lerakódások faunájának ismeretéhez" (F. K. 1881) c. munkájában a háromszék-megyei Bodos és Sepsi-Bacson határában levő csiga és kagylófaunát ismerteti.

A COQUAND-féle kövület-gyűjtemény átvételéről a következőket írta: Az 1882. "évben február közepén HOFMANN Károly és én, SEMSEY Andor társaságában, Marseille-be utaztunk. HOFMANN és én a Ministerium és igazgatóságtól voltunk a híres COQUAND-féle kövület-gyűjtemény átvételével megbízva, SEMSEY velünk utazott, hogy a gyűjtemény árát kifizesse, ő t.i. elhatározta volt, hogy a gyűjteményt megveszi és a földtani intézetnek ajándékozza. A gyűjtemény ára eredetileg 30.000 fr.kal volt megállapítva, minthogy azonban a revisio alkalmával kitűnt, hogy a gyűjtemény nem az eredeti intact formában megvan, a professor fia, COQUAND festőművész, 20.000 fr.ot engedett és csak 10.000 fr.ot kért. Sietett, mert a képkiallításon Parisban vett részt. És most SEMSEY vele még kezdett alkudni, úgy hogy a gyűjteményt 8000 fr.-ért megkapta. Azt már SEMSEY helyében nem tettem volna, szégyelltem, hogy még 2000 fr.-ot lenyomott úgy, hogy a gyűjtemény valóban meg volt ajándékozva. Gyönyörű volt az utazás Genováról a Riviérán át Marseillebe, a narancs, citrom és pálmák országán keresztül a tenger mellett. Marseille-ben 3 hetet töltöttünk, annyi ideig tartott amíg a gyűjteményeket átrevideáltuk és egy csomagoló segítségével elküldésre készen bepakkoltuk volt."

TELEGDI ROTH L. az 1882. évi júliusában kezdte meg a Krassó-Szörény megyei Bánsági-hegységben az Almás- és Krainától északra fekvő terület földtani térképezését (F. K. 1883).

Itteni élményeire így emlékezett vissza: "Itt megtudtam, hogy Ó-Borloven község és a Muntye Semenik közti fele úton egy pojána (Pojána Flamundi = az éhesek erdei réte) van, amelyen egy szükségkunyhó létezik, mely vadászok számára tartózkodási helyül volt előállítva. Oda mentem hát, de itt az őserdő közepén voltam. Az ételt (sokszor csak a felét) emberem a községből (Ó-Borlovenből) minden nap botra akasztva felhozta. Itt augusztus végéig az őserdőben tengődtem, embert itt nem láttam, ritkán farkassal volt találkozásom és a csendes egyedüllét csaknem beteggé tett. Egyedüli gyalogösvény volt itt, amely a Semenikre felvezetett. A következő (1883) év nyarán a Semenikre mentem, hol az osztrák-magyar államvasút-társaság erdőháza volt, melyet a nevezett társaság mint ideiglenes lakóhelyet nekem engedett át. Ó-Borlovenről gyalog mentem a Semenikre fel, hova ugyanaznap este értem, bagajeszekerem pedig csak más nap reggel felérkezett. Mikor este a Semenikre érkeztem, egy a juhnyájával ott tanyázó pásztorhoz fordultam, aki egy darab mamaligát (=kukoricakását) és juhtejet adott, mely, minthogy egész nap semmit sem ettem volt, kitűnően ízlett." –"Az eset, amit említeni akarok, 1891-ben történt. Akkor felvételem alkalmával egy az aninai úton az erdőben elszigetelten álló felvigyázó házban laktam. Az egyik vasárnapra Aninára való kirándulásra egy egylovas kocsit rendeltem volt. Jancu mint kocsis egészen jól elvitt a célomra. Esti visszatértemnél az úton meredeken lefelé kellett indulnunk. Kocsim nem volt fékkel ellátva és így mindig gyorsabban és gyorsabban mentünk a hegyen lefelé. Láttam, hogy a kocsit nem lehet feltartani és így elhatároztam, hogy leugrok. Ezt meg is tettem, de a fejemmel kavicsrakásra estem. Mikor vérző fejjel felkeltem és gyalog haza vánszorogtam, éppen nem jól éreztem magamat, úgy hiszem, hogy kis agyrázkódást szenvedtem. Úgy is volt. Írtam a régebben ismert aninai bányarvosnak és kértem, hogy legyen szíves az én egyedülletemen felkeresni. Eljött, de mindjárt megmondta, hogy Aninára a kórházba kell jönnem, minthogy ő ide nem jöhetne ki. Ezt meg is tettem és egy hetet a kórházban töltöttem."

Az 1882-től 1895-ig terjedő térképezési szakaszban évenként adja közre a 25. zóna XXV. (Temeskutas és Oravicabánya) és a XXVI. (Krassova és Teregova), a 26. zóna XXV. (Fehértemplom és Szászkabánya) és XXVI. (Bozovics), a 27. zóna XXV. (Ómoldova), XXVI. (Berzászka és Ógradina) és XXVII. (Ó-Orsova és Turnu-Severin) rovatára eső felvételi jelentéseit.

"A Pattas-Bozovicstól északra fekvő hegység Krassó-Szörény megyében" (F. K. 1884), "A Bozovicstól északra fekvő hegység rész Krassó-Szörény megyében" (É. J. 1884), "A Ponyászka-völgy és környéke Krassó-Szörény megyében" (É. J. 1885), "Stájerlak DK-i és részben K-i környéke" (É. J. 1886), "Stájerlak déli és Stájerlak-Anina keleti környéke" (É. J. 1887), "A krassó-szörényi hegység Ny-i széle Illadia, Csiklova és Oravicza környékén" (É. J. 1888), "A krassó-szörényi hegység Ny-i része Majdán, Lisava és Stájerlak környékén" (É. J. 1889), "Stájerlak-Anina közvetlen környéke" (É. J. 1890), "A krassó-szörényi hegység nyugati része Csudanovecz, Gerlistye és Klokotics környékén" (É. J. 1891), "A krassó-szörényi hegység dunamenti része a Jeliseva- és Staristye-völgy környékén" (É. J. 1892), "A krassó-szörényi "Mészhegység" É-i része Krassova környékén" (É. J. 1893), valamint "A Szenenik-hegység É-i része Ferenczfalva, Wolfsberg és Weidenthal környékén" (É. J. 1895) c. részletes földtani felvételi jelentések és a kéziratok térképek az igen nehéz terepi körülmények során végzett gondos és precíz munkáról tanúskodnak.

A "Krassova és Teregovva környéke" 1:75.000 ma. 25. zóna XXVI. rovat jelzésű, 31-féle földtani képződményt tartalmazó térképet TELEGDY ROTH L., SCHAFARZIK F., ADDA K. és BÖCKH J. felvételei alapján 1906-ban adta ki nyomtatásban a Földtani Intézet, melynek magyarázóját TELEGDY ROTH L. írta. A teregovvai földpát-előfordulással külön tanulmányban foglalkozott (F. K. 1912)

Az 1909. év nyarán a Krassó-Szörényi-hegység nyugati részében végzett geológiai reambuláció a "Temeskutas és Oravicabánya környéke" 1:75.000 ma. 25. öv XXV. rovat jelzésű, 23-féle földtani képződményt feltüntető térképet és magyarázóját TELEGDY ROTH L. és HALAVÁTS Gy. felvételei alapján 1911-ben adta ki a Földtani Intézet.

A Krassó-Szörényi-hegységben végzett térképezési munkák mellett "Otocsász és Eszék hydrographiai viszonyairól" (F. K. 1883) tartott előadásában a két település vízszervezési lehetőségeit ismertette, "A malakói földcsuszamlást" szakértőként tanulmányozta (F. K. 1891), a "Mediterran kövületek Felső-Esztergályról" (F. K. 1891) c. közleményében a *Conoclypeus plagiosomus* AG. fellépéséről tájékoztatott. Meleg hangvételű nekrológot írt dr. HOFMANN Károlyról (F. K. 1892), és a magyar földolaj-tartalmú lerakódások tanulmányozása során "Zsibó környéke Szilágymegegyében" címmel közölt 1:75.000 ma. térképpel részletes földtani leírást (Földt. Int. Évk. 1895).

A Magyar Birodalom ezeréves fennállásának jubileuma alkalmával 1896-ban a Magyarhoni Földtani Társulat által kiadott Magyarország 1:1.000.000 ma. – magyar részről készült – első átnézetes geológiai térképén az illusztris kidolgozók között TELEGDY ROTH L. neve is szerepel.

Az 1896-tól az 1912. évig terjedő térképezési időszakban az Erdélyi-Érchegeység és az Erdélyi-medence területén térképez és ugyancsak évenként teszi közzé a 20. zóna XXIX. (Nagy Enyed), a 21. zóna XXIX. (Gyulafehérvár), XXX. (Balázsfalva), XXXI. (Erzsébetváros) és a 22. zóna XXIX. (Szászsebes) rovatára eső felvételi jelentéseit.

Az Erdélyi-Érchegeység területén végzett, a Földtani Intézet Évi Jelentéseiben közzétett felvételi jelentései a: "Felvincz és Bágyon környéke Torda-Aranyos

megyében" (É. J. 1896), "A Várfalva, Toroczkó és Hidas közt elterülő hegyvidék geológiai alkotása" (É. J. 1897), "Az erdélyrészi érczhegység ÉK-i széle Vidaly, Nagy-Oklos, Oláh-Rákos és Örményes környékén" (É. J. 1898), "Az erdélyrészi Érczhegység aranyosmelléki csoportja Nagy Oklos, Bélavár, Lunka és Alsó-Szolcsva környékén" (É. J. 1899), "Az erdélyrészi Érczhegység Aranyos-melléki csoportja Toroczkó-Szt.-György, Nyírmező, Remete és Ponor környékén" (É. J. 1900), "Az erdélyrészi Érczhegység K-i széle Havasgyógy, Felgyógy és Nagy-Enyed környékén" (É. J. 1901), "Az erdélyrészi Érczhegység K-i széle Csáklánál és a Maros mentén K-felé csatlakozó terület" (É. J. 1902), "Az erdélyrészi Érczhegység K-i széle Felsőgáld, Intregáld, Czelná és Ompolyicza környékén" (É. J. 1903), "Az erdélyrészi Érczhegység K-i széle Sárd, Metesd, Ompoly-Preszáka, Rakató és Gyulafehérvár környékén" (É. J. 1904), "Az erdélyrészi Érczhegység K-i széle Poklos, Borberek, Karna környékén és a csatlakozó Maros bal parti dombvidék" (É. J. 1905).

Az 1896. évben megkezdett erdélyi felvételeit már kényelmesebb körülmények között végezte, mint a Bánsági-hegységit. Az első napokról a következőket írta: "két fiamat, a 14 éves Lajost és a 12 éves Jenőt pedig magammal vittem az új felvételi területembe Erdélyben, legközelebb Bágyon községbe Torda-Aranyos megyében. Itt fiatal collegám, PÁLFY Moric, ajánlotta volt, hogy menjek szülőihöz, PÁLFY Máté földbirtokoshoz. Megérkezésem után mindennek előtt a községi bíróhoz fordultam, amelynél az éjszakát eltöltöttem. Másnap azonban PÁLFYékhoz mentem, akik a legszívesebben meghívtak, hogy a Bágyonban töltendő időt náluk töltsm. Ezt a meghívást igen szívesen hálásan elfogadtam és azonnal is hozzájuk átköltöztem. Récompenseképpen PÁLFY papát és leányát, kik a milleniumi kiállításra Budapestre utazni szándékoztak meghívtam, hogy az én lakásomon szálljanak le, ami meg is történt. Hogy fiaimnak az ő részükre alalmás kirándulásoknál valami szórakozásuk legyen, kis madárpuskát vettem, amelylyel mulattak."

Az Erdélyi-medence területén végzett és a Földtani Intézet Évi Jelentéseiben közzétett felvételi jelentései a következők:

"Az erdélyrészi medence geológiai alkotása Balászfalva környékén" (É. J. 1906), "Az erdélyrészi medence geológiai alkotása Zsidve, Felsőbajom és Asszonyfa környékén" (É. J. 1907), "Az erdélyrészi medence földtani alkotása Baromlaka, Nagyselyk és Veresegyháza környékén" (É. J. 1908), "Néhány jegyzet a Krassó-szörényi Hegységből és részletes geológiai felvétel a Nagyküküllő völgye mentén" (É. J. 1910), "Az Erdélyi Medence geológiai alkotása Erzsébetváros, Berethalom és Mártonfalva környékén" (É. J. 1911), "Az erdélyi medence geológiai alkotása Segesvár, Apold, Rozsonda, Malomkerék és Dános környékén" (É. J. 1912).

A térképezett területekről nyomtatásban csak a "Szászsebes környéke" 1:75.000 ma. 22. zóna XXIX. rovat jelzésű, 14-féle földtani képződményt feltüntető földtani térképet HALAVÁTS Gy. és TELEGDI Roth L. felvételei alapján és magyarázatával 1910-ben adta ki a Földtani Intézet.

Az Erdélyi-Érczhegység és az Erdélyi-medence területén végzett térképezési munkák mellett az alkalmazott földtan (vízföldtan, műszaki földtan, kőolajföldtan, kőszénföldtan) témakörében is tevékenykedett. E munkái közül nyomtatásban a következők láttak napvilágot:

"A szovátai Illyés-tó és környéke geológiai szempontból" (F. K. 1899), "A Zsidó-Szamos-Udvarhelyi petroleumra való fúrások eredménye" (F. K. 1900), "A Vác melletti Kosd-községnél átfúrt eocénkorú széntelep" (F. K. 1901), "Szak-

értői javaslat az "Erzsébet- királyné" - sósfürdő gyógyhatású keserűvizei védőterületének megállapítása ügyében" (1902) és "A zborói mélyfúrások Sáros vármegyében" (F. K. 1912).

TELEGDI ROTH L. vízföldtani munkásságát VITÁLIS Gy. a Hidrológiai Tájékoztató 1991. áprilisi számában megjelent megemlékezése foglalta össze.

Rövid közleményei: az "Előzetes jelentés a borbolyai miocénkorú Balaenopteridáról (= ósbálnáról) (F. K. 1904), "A miskolci szelvény helyreigazítása" (két rövid közlemény, F. K. 1907), "A magyarországi danien elterjedéséhez" (F. K. 1907), és az "Új feltárás a Duna altalajában Budapesten" (F. K. 1911).

Ugyancsak a Földtani Közlöny hasábjain számolt be "A Földtani Társulat 1901. évi Selmecz- és Körmöcz-bányára rendezett kirándulása" (1901), "A Bukarestben tartott III. nemzetközi petroleum-kongresszusról" (1907), valamint egy földtani kirándulásról (1914) "Mocs község környéke" címmel.

Tagja volt a századfordulón kiadott, BOROVSZKY S. által szerkesztett "A Magyarország vármegyéi és városai" című sorozat szerkesztő bizottságának. A "Gömör-Kishont vármegye" "Bányászat és kohászat" című fejezete megírásában feltehetően szerepet vállalt.

Nyugdíjas éveiben az utolsó erdélyi felvételei eredményeinek kidolgozásával foglalkozott.

"Öreg szememmel a geologiai adatokat határaival a nagy 1:25.000 méretű eredeti térképemről az 1:75.000 méretű kisebb térképre vittem át, amely méretben a térkép egyes osztálylapjait kiadták. Először a Nagyenyed-Toroczkó vidéke című lapot kibővítettem, azután az erre Délre csatlakozó Gyulafehérvár című lapot, erre K. felé csatlakozva a Balázsfalva vidéke című lap és az utóbbira K. felé csatlakozva, a Medgyes-Erzsébetváros-Segesvár (utolsó nyári felvételem) következett. Mindegyik osztálylaphoz magyar és német nyelven írtam meg a magyarázó szöveget, azután ezt az elaboratúmat a földtani intézet igazgatóságának adtam át. Pénzhiány miatt ez a dolgozat mai napig sem lett kiadva, mikor és hogy egyáltalában ki lesz adva ez már. Úgy hiszem, hogy nem fogom azt megélni. Nagyon kívánám minden esetre, hogy ez a munka ne vesszen el, ami okvetlenül nagy kár volna."

Önéletrajzi írásában írta, hogy "Aktivitásom idején hivatalosan vagy magánfelek szakvélemények adásával meglehetősen gyakran vettem igénybe. A következőben e szakvélemények csak néhányát akarom kiemelni. Egy 5 résztvevőből álló fúrotársaság egy időn át már Vértes-Somlyó táján, ahol egy időben szénbányászat folyt, hol itt, hol ott fúrt anélkül azonban, hogy célt elért volna. Azután hozzám fordultak azzal a kéréssel, hogy helyes útra vezessem őket. Az illető terület bejártam, a futóhomok alatt az eocén mészkövet és márgát konstatáltam és annak az ellenkező irányában, ahol eddig mozogtak, két pontot jelöltem ki, ahol fúrjanak. Ott fúrtak is és nem nagy mélységben (kb. 120 m-ben) – amint nekem mondták – 10 m vastag szénlepet fúrtak meg, mely a tatai szénbányászatnak a bázisát adta. Kombináció által, hogy a Duna jobb partján az eocén szénlepek ismeretesebbek voltak, a mélyfúrásnál a városligetben 80 cm vastag eocén szénlepet át volt fúrva a Kosdtól É-ra, a Nagyszál Ny-i és déli lejtőjén az eocén mészkövek fel voltak tárva, arra az elhatározásra jutottam, hogy az eocén mészkő alatt valószínűleg az eocén szénlepet is meglesz, a fúrópontot kijelöltem és itt 120 m mélységben egy 1,40 m vastag szénlepet fúrtak meg. – Hivatalosan meglehetősen gyakori esetekben ki lettem küldve, hogy községeknek ivóvízhiány esetében tanácsot adjak, hogy hogyan lehetne a bajon segíteni. Több esetben a víz mélyfúrások által is fel lett tárva (megfúrva). – Hogy a fürdőhelyek forrásai esetleges lecsapolás ellen legyenek megvédve, a terület részletes bejárása után szakvéleményt dolgoztam ki, amelynek alapján az illető fürdőnek forrásvédőterületet adományoztak. Így kidolgoztam védőterületet a budapesti Császfürdő, Lukácsfürdő, Rudasfürdő, Sárosfürdő részére, az artézi fürdő részére a városligetben, az Erzsébet-sósfürdő részére, a málnási fürdő részére Erdélyben és még néhány kevésbé fontos fürdő részére.

Egyes esetekben a kőzetek mineműségéről, hegylejtőcsuszamlásokról is szakvélemény kéretett. SZONTAGHkal együtt a budapesti Cellerthegynek a merőlegesen lejtő oldalát a Duna fölött vizsgáltuk meg, ahol mindig kőzettörmelék a dolomitból legurult és az alatta elvonuló utat veszedelmezte. Erre az alkalomra egy szabadon függő híd volt elkészítve, amelyen mozogtunk. – A fővárosi nagyobb téglavetőknél véleményem szintén kéretett és így egy praktikus kérdés megoldására a geológus tanácsa mindig kéretett, ahol kellett."

TELEGDI ROTH L. kéziratok szakvéleményeinek a Magyar Állami Földtani Intézet Országos Földtani Adattárában fellelhető példányairól VITÁLIS Gy. tanulmánya tájékoztat (É. J. 1987).

TELEGDI ROTH L. szellemisége és lelkülete jellemzéseként életfolyásának vázlatából idézek:

"Öröm és bús napok értek hosszú életemben, mint az minden ember életében az eset. Iparkodtam, hogy mint rendes, lelkiismeretes ember minden kötelességemet teljesítsem, három fiamat derék embereknek neveltem, volt örömöm, hogy mindhármukat mint derék férfiakat láttam, kik mind a hárman szép életpályát elkészítettek maguknak; ezért teljes szívemből hálát adok a Mindenhatónak. Legfiatalabb gyermekemért, Mártáért búsulok ma és fogok búsulni, ameddig még élek. Margitot, a legidősebbik gyermekemet, az Ég védelmébe ajánlom. Kérem mind a 4 gyermekemet, kérem szívből, hogy szeretettel tartsanak össze. Fiaimat kérem, hogy nővérét ne hagyják el, támogassák tettel és tanáccsal; Margitot kérem, hogy fivéreit mint testvéreket szeresse és becsülje, mint ők azt megérdemlik.

Életem oly gyorsan múlt, hogy csodálkoztam, mikor láttam, hogy már ős öreg vagyok. A jó Isten védjen, kedves gyermekeim, atyjátok áldása további utatokon kísérni fog. Gondoljatok derék, jó anyjátokra és tartsátok meg atyjátok emlékét. Szeretettel átkarollak titeket. Amen."

Munkás és érdemdús életének 87. évében, 1928. április 16-án Budapesten ragadta el a halál. Miként a m. kir. Földtani Intézet Igazgatósága és Tisztikara által kiadott gyászjelentésén is olvashatjuk:

"44 éven át volt a m. kir. Földtani Intézet tagja. Egész munkás életében lelkes kutatója volt a magyar földnek, amelynek drága halottunkat visszaadtuk, de munkás szelleme itt lebeg közöttünk és áldott emlékét szeretettel őrizzük meg szívünkben".

Irodalom

- BÖCKH J. (1882–1907): Igazgatósági jelentés/ek/ – A Magyar Királyi Földtani Intézet Évi Jelentése 1882–1907-ről.
- HORUSITZKY F. (1957): Telegdi Roth Károly emlékezete – Földtani Közlöny LXXXVII. 3. 247–253.
- JASKÓ S. (1981): Megemlékezés Telegdi Roth Lajosról halálának ötvenedik évfordulója alkalmából – Földtani Tudománytörténeti Évkönyv 1979. A Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakosztályának időszakos kiadványa, 8. szám, Budapest, 99–105.
- FEJÉR L. (1981): A magyar bányaföldtan évfordulói 1981-ben – Bányászati Kohászati Lapok – Bányászat, 114. 11. 780–783. (140 éve született TELEGDI ROTH Lajos (1841–1928) 781.)
- HANTKEN M. (1877–1881): Jelentés a M. Kir. Földtani Intézet ... évi működéséről.
- KEMPELEN B. (1915): Magyar nemes családok. IX. kötet – Raaperger - Syxt, Grill Károly Könyvkiadó vállalata, Budapest.
- LÓCZY L. (1908–1913): Igazgatósági jelentés/ek/ – A Magyar Királyi Földtani Intézet Évi Jelentése 1908–1913-ról.
- SCHRÉTER Z. (1930): Telegdi Roth Lajos emlékezete – Földtani Közlöny, LIX. 1929. 5–7.
- SZINNYEI J. (1906): Magyar írók élete és munkái. XI. kötet. Popeszku - Rybay, Budapest. ROTH Lajos (TELEGDI), 1240.

- TELEGDI ROTH L. (1927): Életfolyása egy megöregedett halandónak (embernek) – Kézirat, február 6. MÁFI Tudománytörténeti Gyűjtemény.
- VENDL A. (1958): A százéves Magyarhoni Földtani Társulat története – Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok 9. szám. Tankönyvkiadó, Budapest.
- VITÁLIS Gy. (1989): Az Országos Földtani Adattár tudománytörténeti értékű kéziratok területi jelentései 1900–1909 – A Magyar Állami Földtani Intézet Évi Jelentése az 1987. évről. 487–504.
- VITÁLIS Gy. (1991): Megemlékezés TELEGGDI ROTH Lajos vízföldtani munkásságáról, születése 150. évfordulóján – Hidrológiai Tájékoztató, április, 7–9.
- VITÁLIS I. (1939): Magyarország szénelőfordulásai – Röttig-Romwarter Nyomda Részvénytársaság, Sopron.

TELEGDI ROTH Lajos nyomtatásban megjelent munkáinak jegyzéke a következő kiadványokban található:

- CHOLNOKY J. (1903): Mutató a Földtani Közlöny XIII–XXX. kötetéhez. Franklin-Társulat Nyomdája, 38–39.
- HALAVÁTS Gy. (1884): A Magyarhoni Földtani Társulat 1852–1882. évi összes kiadványainak betűsoros tartalom-mutatója. Budapest, Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 10.
- A Magyar Állami Földtani Intézet Évkönyve betűrendes mutató a Magyar Állami Földtani Intézet 1955. január 1-ig megjelent kiadványaihoz. Műszaki könyvkiadó, Budapest, 1955. 39. és 115–118.
- BODA J. – KASZAP A. – LENGYEL E. (1961): Földtani Közlöny regiszter kötet 1900–1960. Budapest, 1961. 97.
- A kézirat beérkezett: 1995 I. 17.*